

KRAJINSKA ZASNOVA - KDAJ IN KAKO JO IZDELATI

Poudarki 1. Praktikuma

Novi Zakon o prostorskem načrtovanju (ZUreP-2) opredeljuje krajinsko zasnovo kot eno od obveznih strokovnih podlag za pripravo regionalnih in občinskih prostorskih planov, lahko tudi občinskih prostorskih načrtov. S krajinsko zasnovo bo za krajinsko zaokrožena območja mogoče ustrezneje določiti razvojni in varstveni koncept, zeleni sistem, usmeritve za razporeditev dejavnosti, za varstvo naravnih virov, narave in kulturne dediščine in usmeritve za arhitekturno, urbanistično in krajinsko oblikovanje v prostoru.

Razpravo, kdaj in kako izdelati krajinsko zasnovo, smo krajinski arhitekti odprli na 1. Praktikum v okviru dogodkov Meseca krajinske arhitekture 17.4.2018 v prostorih Biotehniške fakultete. V nadaljevanju podajamo ključne poudarke, ki izhajajo iz uvodnih predstavitev in razprave. Služijo naj kot izhodišče za pripravo dokumentov, ki se bodo ukvarjali z izdelavo krajinske zasnove, in oblikovanje dobre prakse. Izpostavljamo, da je nadaljnja razprava o vsebini krajinske zasnove možna le ob vedenju, kakšna bo vsebina prostorskih aktov, za katere se bo kot strokovna podlaga izdelovala, in kakšna bo vsebina urbanistične zasnove, saj ZUreP-2 predpostavlja možnost njune skupne priprave.

Kako lahko usmerjamo načrtovalsko prakso?

ZureP-2 ne določa obveze priprave podzakonskega akta v zvezi s pripravo krajinske zasnove. K razpravi o smiselnosti takšnega dokumenta in siceršnjemu usmerjanju načrtovalske prakse dodajamo:

- smiselno se je zgledovati po anglosaški prostorsko-načrtovalski praksi, ki pozna navodila/pravilnike (guidance), smernice (guidelines, ne smemo jih mešati z našimi smernicami nosilcev urejanja prostora) in priporočila (recommendations);
- ob informaciji predstavnikov MOP, da pravilnik ne bo pripravljen (ocenjujemo, da bi bil sicer koristen, saj bi določal minimalni standard izdelave ter dajal strokovni podlagi težo), nadvse podpiramo pripravo priročnika/priporočil, ki bo temo krajinske zasnove obravnaval obširneje/podrobneje, tako spodbujal dobro prakso, pokazal, kako izdelati strokovno podlago in jo prenašati v prostorski akt, vseboval vzorčne primere na različnih ravneh obravnave;
- za razvoj dobre prakse (vključno s pripravo podzakonskih aktov in priročnikov/priporočil) so nujne tudi organizirane strokovne razprave v krogu kompetentnih prostorskih načrtovalcev in zainteresiranih upravljavcev;
- ključno bo dopolnilno strokovno izobraževanje (ZAPS).

Prilagodljivost obsega, vsebine in natančnosti krajinske zasnove

ZureP-2 določa, da se "krajinska zasnova glede vsebine in stopnje podrobnosti obdelave rešitev ustrezno prilagodi vrsti, vsebini in namenu prostorskega akta, za katerega se pripravlja". Praktično to pomeni:

- krajinska zasnova je lahko:
 - (1) konceptualna oz. strateška,
 - (2) usmerjena v določanje namenske rabe,
 - (3) zelo podrobna, izdelana na izvedbeni ravni in namenjena oblikovanju (podrobnih) prostorskih izvedbenih pogojev v OPN in/ali usmeritev za izdelavo OPPN
- krajinska zasnova lahko obravnava (majhno) zaokroženo območje, celotno območje občine/regije (prostorskega akta) ali krajino obravnava preko administrativnih meja;

- območje, vsebino, natančnost obravnave in merilo grafičnih prilog je treba prilagajati vsakokratnemu prostorsko načrtovalskemu problemu - namenu krajinske zasnove ("fit to purpose") in hierarhiji akta, za katerega se izdeluje kot strokovna podlaga;
- osnova priprave naj bo dobra projektna naloga.

Zakaj izdelati krajinsko zasnovo?

Osnovno vprašanje, ki se bo pojavilo (predvsem med naročniki), je, zakaj krajinsko zasnovo sploh izdelati – kakšna je lahko njena dodana vrednost. Krajinsko zasnovo je smiselno izdelati za:

- lažjo in hitrejšo pripravo prostorskega akta na podlagi strokovno utemeljenih in usklajenih rešitev (tudi z nosilci urejanja prostora),
- podporo sprejemanju strateških odločitev,
- učinkovito reševanje prostorske, okoljevarstvene in naravovarstvene problematike,
- razvoj dejavnosti v krajini (lažje pridobivanje kohezijskih sredstev, oblikovanje izhodišč za pripravo projektov),
- sanacijo razvrednotenih območij,
- izboljšanje prostorsko ureditvenih rešitev in prostorsko izvedbenih pogojev,
- povezovanje in usklajevanje posameznih rešitev na krajinsko zaokroženih območjih, tudi v primerih, ko so le-ta administrativno razdeljena na več občin,
- zagotavljanje celovitega varstva, načrtovanja in upravljanja krajine v skladu z Evropsko konvencijo o krajini,
- ohranjanje elementov prepoznavnosti in varovanih vrednot v območjih kulturne dediščine,
- ohranjanje narave v območjih Natura 2000 in urejanje naravnih vrednot državnega pomena,
- celovito določanje trajno varovanih kmetijskih zemljišč,
- učinkovito upravljanje prostora (pri čemer posebej izpostavljam povezavo z upravljavskimi načrti za zavarovana območja),
- varstvo pred naravnimi nesrečami (preprečevanje škode zaradi poplav poselitvenih območij, poselitve na plazovitih območjih ipd.).

V katerih primerih, za katera območja izdelati krajinsko zasnovo?

Izhodišča določa zakon, smiselno je, da priložnik glede na možnosti, ki jih krajinska zasnova kot načrtovalsko orodje ponuja, podrobneje določi (kriterije), za katera območja in v kakšnem obsegu naj se krajinsko zasnovo izdela:

- zakon žal ne vsebuje določila, da se krajinska zasnova izdela tudi za širša zavarovana območja po predpisih s področja ohranjanja narave in območja Natura 2000, vendar si je treba prizadevati, da se krajinska zasnova izdeluje prav za ta območja (ZUreP-1 iz l. 2002 je določal krajinsko zasnovo kot obvezo za obstoječa in predvidena širša zavarovana območja);
- spominjamo na zaokrožena območja ohranjanja narave in kulturne dediščine (vključno s vplivnimi območji), turistično razvojna območja, območja večje urbane dinamike – funkcionalno urbane regije, razvrednotena območja;
- pri odločanju o uvedbi krajinske zasnove in določitvi njenega obsega in vsebine bo pomembna vloga "varstvenih" nosilcev urejanja prostora;
- skupna priprava vsebine urbanistične in krajinske zasnove je zelena, omogoča zveznost obravnave prostora, posamezne prostorske sisteme (npr. zeleni sistem) je možno načrtovati samo na tak, celovit način.

Kako izdelati krajinsko zasnovo?

Stroka ima razvit instrumentarij, s katerim zna in zmore izdelati krajinsko zasnovo. Izpostavljam:

- krajinska zasnova mora imeti analitični in načrtovalski del – toda ključen je slednji, ne potrebujemo zasnov, katerih poudarek bo na opisovanju stanja krajine;

- ključna je problemska/načrtovalska analiza – krajinska zasnova naj prepozna probleme, razvrednotenja, konflikte interesov, razvojne težnje, dileme in ponudi rešitve;
- v posameznih primerih je možna smiselna povezava z vsebinami analitičnega dela konservatorskega načrta za prenovo;
- ne pozabimo na orodja, kot so vrednotenje prostora, analiza razvojnih možnosti (povezave z različnimi razvojnimi programi), zaznavna/doživljajska analiza, analiza ranljivosti prostora in ugotavljanje nosilne sposobnosti (ob povečanju turističnega obiska vse bolj pogosto/aktualno vprašanje);
- krajinska zasnova naj se ukvarja z vsebinskimi plastmi, območji (enotami, krajinskimi prizorišči) in krajinskimi prvini;
- (strateško) ocenjevanje vplivov na okolje je neločljivo povezan del prostorskega načrtovanja;
- pristop in rešitve ne morejo biti uniformne za celo Slovenijo, krajinska zasnova mora upoštevati posebnosti posameznih območij;
- posebno pozornost je treba namenjati procesnemu delu priprave, komunikacija med deležniki je vitalna sestavina priprave krajinske zasnove (ustvarjanje skupnih ciljev, posredovanje znanja, razvoj skupnih rešitev, družbeno učenje).

Vsebina krajinske zasnove

Izhodišča določa zakon, priročnik naj določi in/ali priročnik priporoča, kaj mora in/ali lahko vsebuje krajinska zasnova (nadgradi določila zakona). Izpostavljamo:

- izhodišče mora biti neposredna uporabnost krajinske zasnove za pripravo prostorskega akta – krajinska zasnova naj se odrazi na vseh ravneh/vsebinah prostorskega akta – od ciljev in koncepta, do izvedbenih določil;
- ključen je jasen koncept, izoblikovanje predstave o tem, kaj s posameznim delom občine, regije ali zavarovanega območja početi;
- namen krajinske zasnove ni samo varovati, ampak (predvsem) tudi usmerjati (torej omogočati) prostorski razvoj;
- določena naj bodo predvsem programska jedra, povezave, cezure;
- določena naj bodo območja ohranjanja, preurejanja, obnavljanja, vključno z določitvijo območij, ki se naj podrobneje urejajo z OPPN;
- nujna je vključitev krajinsko ekoloških vsebin (ekološka/habitatna omrežja, zagotavljanje ekosistemskih uslug, zelena infrastruktura) – določitev namenske rabe v nekaterih primerih ne bo dovolj, treba bo določiti način rabe/vzdrževanja, habitatne tipe;
- obravnave poselitvenih območij znotraj območja krajinske zasnove je nuja, saj so ta z okoliško krajino neodtujljivo povezana;
- določeni naj bodo usmeritve in ukrepi.

Za konec

Vključitev krajinske zasnove med obvezne strokovne podlage za pripravo prostorskih načrtov predstavlja napredek v slovenski prostorsko načrtovalski praksi. Krajinska zasnova je (tako kot urbanistična zasnova) klasično (interdisciplinarno in vseobsežno naravnano) in hkrati specifično prostorsko načrtovalsko orodje (temelji na metodah varstvenega načrtovanja). Vključuje vrednotenje stanja in načrtovanje varstva ter razvoja v prostoru. V procese prostorskega načrtovanja na različnih ravneh prinaša izhodišča, merila in pogoje, s katerimi zagotavlja s prostorskimi danostmi in prepoznanimi vrednotami skladen prostorski razvoj dejavnosti. Krajinska zasnova je strokovna podlaga, ki sodelujočim v procesu načrtovanja razvoja v prostoru pomaga bolje razumeti stanje v prostoru in ga upoštevati pri razvoju dejavnosti na način, ki vključuje prepoznane vrednote in jih nadgrajuje. Izdela se lahko na strateški ravni, kamor prispeva konceptualna izhodišča za načrtovanje, ali pa na podrobni ravni, kamor prispeva podrobna merila urejanja in izvedbene ukrepe.

Ob tem, ko je ZureP-2 prepoznal potrebo po urejanju podobe naselij in krajine, je glede na videz slovenskih kulturnih krajin skrajni čas, da začnemo razmišljati o tem, kako urejati prostor tako, da bomo ohranili prepoznavnost države in poudarili vitalnost družbe. Krajinska zasnova povezuje vse, ki izkoriščajo naravne vire ali so odvisni od njih ter pomaga udejanjati sodelovanje med sektorji na vseh ravneh in v dialogu z ljudmi.

Ob tem opozarjamo:

- objektivna nevarnost, da se krajinske zasnove ne bodo izdelovale, ali bodo izdelane pomanjkljivo, bo pomanjkanje finančnih sredstev – vsaj na širših zavarovanih območjih bi lahko država, kadar je ta ustanoviteljica, ta kot pomoč občinam plačala/naročila krajinsko zasnovo in na ta način tudi upravam parkov omogočila lažje izvajanje varstvenih režimov in drugih aktivnosti;
- udejanjanje opredelitev iz krajinske zasnove in določb prostorskih aktov je možno le z aktivnim upravljanjem krajine – temu bo treba v prihodnje namenjati bistveno več pozornosti.

Pripravili:

Nuša Britovšek, Stanka Dešnik, Karla Jankovič, mag. Jelka Hudoklin, dr. Aleš Mlakar, Barbara Mlakar, dr. Maja Simoneti

Ljubljana, 17.4.2018